

Kapitel 1. Indledning:

“Naturnær skovdrift” ved en skillevej

Overvejelser om emnets baggrund, indhold og fremtid

Er denne bogmæssige samling af debatartikler så *sandheden* om naturnær skovdrift (NS)? Er denne særudgave en *manual* til naturnær skovdrift, eller bare en *dækkende beskrivelse* af emnet?

Ingen af delene. Artiklerne i denne samling bør forstås i den historiske sammenhæng de er opstået. Artiklerne er opstået som reaktion på alt for populistiske og delvis forkerte forestillinger om emnet; som reaktion på den politiske korrekthed og skovdyrkningsmæssige spændetrøje, som blev resultatet af en gradvis indsnævret udlægning af NS.

Artikelsamlingen læses derfor bedst i lyset af tidligere danske budskaber om NS: Larsen 1997, Bjerg et al. 2001, Anonym 2001, Miljøministeriet 2002, 2005a, 2005b, 2005c. Endvidere suppleres denne artikelsamling af dybere analyser og detailldokumentation i DST 2009, no. 1 og 2

Men selv om denne bogs oprindelse er en serie debatartikler, behandler den alligevel en række grundliggende forhold omkring den naturnære dyrknings historie, udvikling i definition, bevoksningsstruktur og driftsform, som ikke er behandlet i tidligere materiale. Som sådan vil bogen på nogle områder belyse de naturnære tanker i lyset af klassisk

skovdyrkningsteori, hvorved også terminologien delvis udredes.

Argumenter for NS

Blandt argumenterne for at indføre NS i stedet for hidtidig dansk praksis blev blandt andet fremført:

- en bedre økonomi,
- en højere stabilitet,
- en bedre modstandsdygtighed over klimaændringer,
- en større hensyntagen til biodiversitet og natur,
- en høj rekreativ værdi,
- en højere driftsmæssig fleksibilitet,
- og således samlet set en højere bæredygtighed end hidtidig dansk skovbrugspraksis.

At disse argumenter i så generelle termer er “sandheder” med modifikationer drejer de i denne bog samlede debatartikler om. Denne bog tager udgangspunkt i sådanne udsagn og diskuterer disse.

1. Økonomien diskuteres primært i kapitel 8, 9 og 10 samt i DST 2009, no 1 og 2.
2. Stabiliteten diskuteres i kapitel 11 og 15 samt i DST 2009, no. 1.
3. Klimaændringer diskuteres i kapitel 11 og 15 samt i DST 2009, no. 1.

4. Biodiversitet og naturhensyn drøftes i kapitel 4, 5, 6 og 15.
5. Rekreation diskuteres i kapitel 4.
6. Driftsmæssig fleksibilitet diskuteres i kapitel 3, 8, 9, 11 og 15 samt i DST 2009, no. 1 og 2.
7. Endvidere drøftes politiske og organisatoriske forudsætninger i kapitel 4, 5, 7, 8, 11, 14 og 15 samt i DST 2009, no. 1 og 2.

“Enhver beskrivelse bør suppleres med den komplementære beskrivelse, dvs. den beskrivelse der kaster lys over det den første beskrivelse udelukker” (Bastian 1988). Mine debatartikler er således komplementære i forhold til de artikler, som har udløst min reaktion. *“Hver beskrivelse leverer os oplysninger om et snit gennem helheden, og ingen beskrivelse er udtømmende” (Bastian 1998).*

Afgrænsning af NS

Ud over at sandhedsværdien af de ovenfor listede påstande er diskutabel, så har det været et stort problem at *lanceringen af NS var forholdsvis diffus og overordnet samt at konceptet aldrig er blevet klart afgrænset. Når ikke NS præsenteres og beskrives operationelt (strukturer, skovdyrkningssystem, plejeintensitet, driftsteknik etc.), er de ovenfor anførte positive påstande jo “gratis”, fordi de ikke kan diskuteres, testes og afprøves. Så er påstandene bare “varm luft”.*

Erhvervet og samfundet står her mod midten af 2009 i et skovpolitisk tomrum, fordi definitionen og afgrænsningen af NS – i øjeblikket mere end nogensinde – er aldeles uklar. Som det beskrives i kapitel 3, 4, 7, 10, 14, 15, går mine debatartikler overvejende ud fra den dogmatiske definition af NS: uensaldrende blandings-

bevoksninger drevet med gruppevis plukhugst – som også fastlagt hos ANW (2008), ProSilva (2008), Anonym (2001) og Miljøministeriet (2005a og c).

I den seneste debat omtaler Bo Larsen dog også skærmstilling som naturnær drift (Fodgård 2009), hvilket er radikalt forskelligt fra de dogmatisk naturnære strukturer. Nord-Larsen et al.'s (2003) økonomiske analyse beror heller ikke på dogmatisk NS, men på en cyklisk bøgedrift (se den vigtige forskel i kapitel 2). Helt kaotisk bliver situationen, når Skov- og Naturstyrelsen vælger at opfatte NS som omdannelse af skoven til en ekstensivt drevet friluftspark (se Christensen 2008, 2009a og b samt Larsen 2008a, Larsen og Helles 2009 respons herpå), hvilket står i grov modsætning til intentionerne i den nationale handlingsplan (Miljøministeriet 2002).

Forfatteren er sig også skyld bevidst, idet jeg også i min afsluttende artikel (nu kapitel 15) har plæderet for en meget bred tolkning af NS. Således har jeg måske selv bidraget til forvirring omkring begreberne. På den anden side er det videnskabens utålelige, men uomgængelige lod at spørge kritisk ind til vedtagne paradigmer. Uden kritisk diskussion ingen faglig evolution.

Alt i alt må vi nok desværre erkende, at afgrænsningen af NS overfor “traditionelt skovbrug” er temmelig uklar. Derved bliver diskussionen af fordele og ulemper unævnligt også ret mudret, og enhver fornuftig debat tvinges til først at definere, hvilken struktur og hvilken driftsform man taler om.

Man kan ikke tale om NS som et klart og veldefineret koncept – især fordi den danske debat fjerner sig mere og mere fra den centraleuropæiske dogmatiske forståelse af naturnær skovdrift. Da vi

har svært ved at beskrive “hvad der er naturnært”, kunne man jo forsøge sig med den reciprokke definition: “hvad er IKKE naturnært”. Se senere i artiklen. Man kan så spørge: “Hvorfor er en klar afgrænsning af NS overhovedet nødvendig?” Denne afgrænsning er bl.a. nødvendig fordi man valgte politisk og pr. definition at erklære bæredygtighedskravene opfyldt, hvis blot man valgte den naturnære vej (Bjerg et al. 2001, Anonym 2001, Miljøministeriet 2002). Derfor kommer der så megen fokus på afgrænsningen af NS. Deraf udspringer mange praktikerens angst for ikke at være “naturnære” nok.

En aldeles katastrofal udlægning af NS præsenteres af Skov- og Naturstyrelsens direktør (Tinggård 2008, Christensen 2008, 2009a og b). Man må desværre lige i øjeblikket konstatere at Skov- og Naturstyrelsen har mistet deres troværdighed m.h.p. at “vise vejen” til fremtidens skovbrug (Rewentlow og Søndergård 2008).

Polariseringen

Et andet alvorligt problem har været at NS ofte er blevet fremstillet som en *modsætning* eller et alternativ til det eksisterende skovbrug: som en *revolution*, som en *fundamentalt anderledes og bedre løsning*.

Rent retorisk har man ofte søgt at underspille det revolutionerende element (bare en “justering af værktøjskassen” – se kapitel 7), men reelt er NS desværre overvejende blevet fremstillet som en *bedre og mere intelligent løsning*, som sikrer bæredygtigheden i skovbruget – underforstået at hidtidig dansk skovbrug ikke sikrede bæredygtigheden. Naturnær skovdrift blev præsenteret som et

ekskluderende og grundliggende anderledes koncept.

Hermed bliver konceptet *eksklusivt og politisk korrekt* mens *traditionalister* er bagstræberiske og ikke-bæredygtige: “Løsningen ligger ikke i fortsatte justeringer af det bestående driftssystem, men i at tage fat i systemet i sin helhed” og skabe “aldersvarierede bevoksninger med forskellige træarter i blanding”, og der tales om en “omlægning” eller “konvertering til NS” (kapitel 7).

Årsagen til denne *polarisering mellem naturnær og traditionelt skovbrug* gennem de sidste 15 år i Danmark har givetvis andre årsager end dem som lå til grund for polariseringen i Tyskland efter ANW’s tilblivelse i 1950 (kapitel 6).

Politisering af skovbruget

Årsagen til at NS også i nyere tid er blevet og stadig bliver fremstillet som et *lysende grønt alternativ til det hidtidige “naturødelæggende” danske skovbrug* skal nok i højere grad søges i *politiseringen af skovbruget*. Den direkte ministerbetjening i Skov- og Naturstyrelsen har ændret statsskovbruget fra at være en faglig organisation (indtil ca. 1990) til at blive en centralistisk, politisk signalvirksomhed.

På det seneste opleves det endda som om der oven i købet finder en skovbrugsfaglig udrensning sted (Tinggård 2008, Madsen 2009). Og mange andre aktører har set deres interesse i at “*brande*” sig *grønt i den naturpolitiske tovtrækning* om de danske skove.

Det er min påstand, at denne *kamp om personlig, politisk og organisatorisk profilering* har været den vigtigste drivkraft bag indførelsen af NS i Danmark. I denne proces har man fremstillet det ek-

Den dogmatiske definition af naturnær skovdrift er uensaldrende blandingsskov drevet med gruppevis plukhugst. Men på det seneste har også regelmæssig skærmforyngelse, cyklisk bøgedrift og en ekstensivt drevet friluftspark været betegnet som naturnær drift (foto af skærmforyngelse på Gunderslevholm).

sisterende skovbrug som værende ikke-bæredygtigt, og ved at foreslå et “bæredygtigt alternativ” har man kunne høste billige “grønne” politiske point. Dette politiske stunt lykkedes med usædvanlig succes. Måske fordi det arbejdende skovbrug omkring årtusindskiftet var fuldt beskæftiget i forsøget på blot at overleve erhvervets værste økonomiske krise i mere end 100 år. Og hvilken politiker og skovbruger har iøvrigt mod til at være kritisk overfor noget, som er “naturnært” og dermed per definition “godt”? Jeg vil med denne analyse af de politiske bevæggrunde slet ikke forklejne den naturnære skovdrifts inspirerende værdi. De sidste 10-15 år med NS har inspireret

mange skovdyrkere. Og hvilken skovbruger bliver ikke “blød i knæene” af et besøg på Lensahn skovdistrikt?

Min pointe er snarere, at man har solgt konceptet rent politisk, men forsømt at give konceptet et pragmatisk skovbrugsfagligt indhold, som er relevant for det praktiske danske skovbrug. En undtagelse herfra er f.eks. Palle Madsens udmærkede eksempelsamling (www.skovognatur.dk > Skovbrug > Privat Skovdrift > Naturnær skovdrift > Eksempelsamling), som dog desværre er stort set upåagtet i debatten, og som netop ikke er gennemgående dogmatisk. Derimod er skovudviklingstyperne jo netop ikke praktisk relevante for et vel-

færdsskabende skovbrug som *generel retningslinje* (kapitel 3, 9, 10, 12 samt DST 2009, no 1). På et møde på Skovskolen i marts 2009 fortalte Bo Brockmann om det psykiske pres og den angst som entreprenører og maskinførere oplever i deres daglige arbejde som følge af manglende afklaring af den praktiske gennemførelse af det naturnære koncept. Thi: "Hvad er konceptet?"

Sagen er måske, at det er forholdsvis let at sælge "grønne tanker" til politikere og embedsmænd. Men når ideerne skal gennemføres i praksis konfronteres de af en besværlig virkelighed: skovdyrkningsens rammebetingelser varierer fra skov til skov og fra ejer til ejer.

En af mine vigtigste pointer er jo, at man har lanceret et statsautoriseret, centralistisk dogmatisk koncept baseret på uensaldrende blandingsbevoksninger uden samtidigt at være opmærksom på de store krav, som et sådant driftssystem stiller til politisk, organisatorisk og økonomisk stabilitet og kontinuitet, egnede klima- og jordbundsforhold samt høj faglighed og plejeintensitet.at man har overført det dogmatiske tyske koncept uden reelt at foretage en ordentlig faglig konsekvensvurdering og uden at huske at de danske rammebetingelser er fundamentalt anderledes (kapitel 13, 14 og 15).

National politisk beslutning

Lad mig grave lidt mere i *polariseringen mellem dogmatisk naturnær drift og traditionel fladedrift*. Op igennem tiderne har de fleste "naturnære" talsmænd stået i modsætning til de mere talrige fortalere for fladevis drift. Det gælder fra Karl Gayer, over Aldred Möller til ANW i vore dage. Det er ofte "dem mod os" – fra begge sider af

slagmarken. Denne polarisering kommer f.eks. stærkt til udtryk hos Ammon (1951). Også Bo Larsens (1997) titelvalg: "Skovbruget ved en skillevej" lægger i høj grad op til en sådan polarisering.

Men der er en meget væsentlig forskel på den tidligere og den aktuelle kamp om "skovdyrkningssystemer". Indtil omkring 1990 foregik debatten mellem fagfolk. Ganske vist med stærkt varierende islæt af idealisme, naturromantik og selvoptagen cementering af diverse "Tatsachen" [kendsgerninger] – men dog stadig en debat mellem skovbrugets folk.

De seneste to årtiers debat om skovdriftens form adskiller sig fra fortiden ved at debatten politiseres på nationalt niveau. I Tyskland fik partiet "die Grünen" gennem 1990'erne pludselig regeringsmagt, både nationalt og på delstatsniveau. I Niedersachsen indførte den rød-grønne regering i 1991 den naturnære drift i Niedersachsens statsskove med den såkaldte "Löwe-forordning", og senere fulgte andre delstater efter.

I Danmark bidrog Sven Aukens mangeårige og stærke engagement i miljøspørgsmål samt ansvarlighed for Skov- og Naturstyrelsen til at *flytte skovdriftsdebatten fra fagfolkenes regi til miljøpolitikernes regi*. Fagfolk og embedsmænd kæmpede om en plads tæt på den karismatiske, veltalende miljøminister, Svend Auken.

Det var i dette politiske miljø op gennem 1990'erne, med retorisk legitimering i "Brundtland, Rio og Helsinki", at den danske naturnære skovdrift blev født. Det var samtidig en periode med "store friværdier", overskudsproduktion i landbruget, åbning af markedet mod trægiganten Rusland og øget fokus på naturbeskyttelse. Ord som "produktion" og "vedkvalitet" blev næsten fyord – se også min analyse i kapitel 7.

Vi må fjerne lighedstegnet mellem naturnær drift og bæredygtighed. Naturnær drift kan udmærket betegnes som en bæredygtig driftsform, men andre driftsformer kan lige så vel bidrage til bæredygtigheden (foto af ældre rødgran i Guldborgland plantage).

Formuleringen af den danske naturnære skovdrift blev da også gennemført uden ret meget hensyn til vedkvalitet og den deraf afhængige økonomi (se kapitel 5, 7, 9, 10, 11 og 15). Men frem for alt: *Skovdriftsformen blev nu pludselig besluttet politisk* (Anonym 2001, Miljøministeriet 2002, 2005c). Der blev udviklet nationale retningslinier med omend ikke juridisk så dog etisk gyldighed i hver eneste skovbevoksning i Danmark.

“Det er således tilsigtet, at de formulerede skovudviklingstyper kan anvendes som inspiration i det danske skovbrug generelt” og “.....at sikre en fælles referenceramme for de fremtidige skovdyrknings- og planlægningsmæssige tiltag.” (Miljøministeriet 2005a). Se også min analyse i kapitel 3.

Med andre ord: *Beslutningen om valg af skovdriftssystem blev flyttet fra den lokale skovejer og skovforvalter op på et nationalt politisk niveau.* Bæredygtighedsretningslinierne fra 2001 dikterer dogmatisk naturnær skovdrift (kapitel 3). Ikke før i 2005 dukkede der kritiske spørgsmål op fra fagkredsen (Madsen et al. 2006a, b).

Enhver skovdyrker ved imidlertid at valg af skovdyrkningssystem er situationsspecifik (Skovsgaard og Henriksen 2006). Den skal ske på den enkelte lokalitet og må aldrig blive dikteret nationalt. Derfor skal bæredygtighedsretningslinierne omskrives eller erstattes af en ny skovpolitik.

Naturfrelste dogmer

Et andet problem er den *ideologiske eller naturromantiske eller “naturfrelste” komponent som undertiden dukker op i dogmatisk naturnær skovdrift*. Skovudviklingstyperne lægger sig tæt op ad dynamikken i Suserup skov. Denne snævre tilknytning til (mere eller mindre) autentiske naturskove er ikke nødvendig i det naturnære koncept, så længe den valgte driftsform lykkes med en høj grad af naturautomation. En løsrivelse fra en historisk autentisk skovstruktur og skovdynamik er under alle omstændigheder nødvendig a.h.t. klimaændringer og anvendelse af eksoter som ahorn, douglasgran etc. (Wagner 2004).

En anden af de naturfrelste dogmer er *bandlysningen af jordbearbejdning*. For det første er dette latterligt på store dele af de danske skovjorder, fordi der tidligere er gennemført endog ganske voldsomme jordbearbejdninger. Store dele af hedeskovene blev dybdepløjet forud for de første tilplantninger, og også i de gamle skovområder gennemførtes intensive jordbearbejdninger ved såning eller selvforyngelse.

For det andet er jordbearbejdning på mange jorder vigtig for rationel naturnær drift (se f.eks. Niels Peter Dalsgård Jensens diskussion af natur- versus selvforyngelse, Jensen 2008 samt boks 2 i kapitel 4). Også her er centralistiske retningslinier med til at forringe bæredygtighed og velfærd, fordi sådanne generelle regler ikke forholder sig til lokalitetens historik (kapitel 4).

Det er således vigtigt at den naturnære drift renses for “frelste” og populistiske dogmer samt at lokale forhold kan re-spekteres.

Naturnær skovdrift ved en skillevej

Men..... hvordan kommer vi videre? Hvad skal vi stille op med det naturnære koncept?

Efter min mening står den naturnære skovdrift ved en alvorlig “skillevej”. Konceptets troværdighed har taget skade af mange års faglig inkonsistens (se kapitel 7). Den dogmatiske driftsform, som man har forestillet sig, fungerer kun når meget snævre rammebetingelser er opfyldt – herunder en over århundreder stabil strategi og høj plejeintensitet (se kapitel 13 og 14).

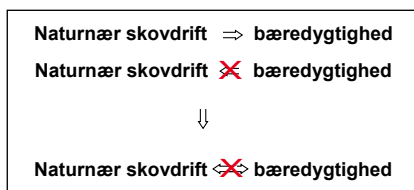
For at den naturnære dyrkning kan opnå en rimelig troværdighed og have en reel fremtid i praksis, er det nødvendigt at stille NS på et mere pragmatisk og fagligt mere solidt og utvetydigt grundlag. En forudsætning for troværdighed er klarhed i definitioner og en rimelig høj konsensus om terminologien (se kapitel 2 og 15).

Forfatteren plejer følgende synspunkter til dette spørgsmål:

1. Bæredygtighedspatentet opgives

Først og fremmest er det nødvendigt at fjerne lighedstegnet mellem NS og bæredygtighed. Anvendelsen af NS som eneste statsautoriserede miljøgaranti er et misbrug af den naturnære tanke og fastholder NS i en centralistisk planøkonomisk tvangsjakke. Naturnær skovdrift kan udmærket klassificeres som en bæredygtig driftsform, men andre driftsformer kan ligeså vel bidrage til bæredygtigheden.

Med andre ord: Naturnær skovdrift kan ikke have patent og eneret på bæredygtighed. For eksempel er andre driftsformer med mere fokus på bioenergi og

CO₂ binding også vigtige for den samlede bæredygtighed i anvendelsen af skovarealet (kapitel 4 og 15).

2. Begrebet “naturnær” relativiseres

Som det fremgår tydeligt af Peterken (1999) og af undertegnedes analyse af dogmatisk naturnær skovdrift (næste kapitel), så har vi i størstedelen af Europa mistet de urørte urskove, som kunne have givet os information om naturlige strukturer og dynamik i skove. Forskellige lokaliteter og træartsblandinger har forskellige sammenbrudsmønstre (nogle gange storm, andre gange insekter, svampe, tørke eller kombinationer heraf), som giver urskoven forskellige naturlige strukturer.

I Danmark har vi udført omfattende forskning i Suserup Skov ved Sorø. Vi bruger de mosaikvise/gruppevise sammenbrud som inspiration til naturnær drift i hele landet. Men....Suserup er en forholdsvis speciel lokalitet: en smal skov med lange stabile ydre rande, stadig stærkt påvirket af den tidligere skovgræsning (som efterlod mange store solitærtræer), beliggende på en sydvendt moræneskråning mod en sø, med stærkt skiftende jordbundsforhold (delvis dybgrundet, delvis fladgrundet) og iøvrigt med en uforudsigelig træartsdynamik på vej mod mindre bøg og mere ahorn.

Med hvilken rimelighed kan man betragte foryngelsesdynamikken i Suserup som repræsentativ for Midsjælland? – eller for skrånende morænejorder? – eller for hele Danmark?

Dertil kommer at historisk autentiske skovsystemer under alle omstændigheder bliver “dømt ude” på grund af den accelererende klimaændring (Wagner 2004). Derfor bliver historisk autentiske systemer ikke nødvendigvist fremtidigt autentiske.

Og som forklaret flere steder (kapitel 2, 3 og 11), er træproducerende plukhugst (både enkelttrævis og gruppevis) bestemt ikke et naturligt system, men derimod et kunstigt system som kræver konstant og intensiv forstlig pleje. Plukhugst vil ofte arbejde med en meget lavere bevoksningstæthed og en meget kortere omdriftstid end naturlige sammenbrudssystemer af hensyn til træproduktionen og stabiliteten.

Det ligger nu engang i skovøkosystemers natur, at gamle træer dør og “bevoksningen” bryder sammen. Men sammenbrudsarealerne varierer fra meget små (enkeltræer) til store flader (Zeibig et al. 2005) – og vi ved meget lidt om hvordan forskellige systemer “naturligt” bryder sammen forskellige steder i Danmark. Begrebet “naturnært” er nu engang etableret, men vi bør være meget “ydmyge” overfor, hvor “naturlig” vore naturnære driftssystemer egentlige er.

3. Frigørelse af NS fra den dogmatisk spændetrøje

Dernæst er det vigtigt at vi også frigør os fra den snævre definition af NS, som er givet af tyske ANW (2008) og også anvendt i de danske retningslinjer (Larsen 2001, Anonym 2001, Bjerg et al. 2001) – se min diskussion i kapitel 3, 13

og 15. De dogmatiske retningslinier er kendetegnet ved krav om

- uensaldrende blandingsbevoksninger i en grad, hvor træ-generationerne ikke længere kan adskilles
- øgning af heterogeniteten (arts- og strukturdiversiteten), hen imod et generationsopløst struktur
- enkelttrædrift med jævn og konstant høst af stort dimensionerede stammer, samt
- afvisning af den aldersklassevis fladedrift, hvor bevoksningen behandles homogent (f.eks. ensartet tynding).

Som det vises i næste kapitel, er disse krav knyttet til driftssystemet plukhugst eller gruppevis plukhugst (på tysk: Plenterprinzip). Og som det drøftes i kapitel 3, 11, 13-15 er plukhugst en vanskelig driftsform, som specielt i løvtræ kræver en meget intensiv og regelmæssig hugstpleje.

4. En tilbagevenden til pragmatisk naturnær dyrkning

Den stærke og ideologisk prægede indsnævring af NS hen imod plukhugst opstod primært ved stiftelsen af Arbeitsgemeinschaft Naturgemässe Waldwirtschaft (ANW) efter 2. verdenskrig (kapitel 6).

Læser man imidlertid den naturnære dyrknings fædre gennem et halvt århundrede før 2. verdenskrig, så oplever man en meget mere pragmatisk tilgang. Dauerwald-tankens fader, Alfred Möller, afsætter således et helt kapitel til forklaring af "at Dauerwald er IKKE Plenterwald" (Möller 1922). I dansk oversættelse betyder dette at "vedvarende skovdække" på ingen måde kræver en plukhugstdrift.

Selv om Karl Gayer er en varm fortaler for blandingsskove (Gayer 1886), læg-

ger også Gayer stor vægt på at undgå dogmatiske og skematiske retningslinier (Gayer 1998, Burschel 1987). Karl Gayer (1898) skrev følgende i forordet til 4. udgave af hans lærebog (i undertegnedes oversættelse):

Tendensen fastholdes i denne udgave af bogen:at løsrive skovmandens praktiske virke fra kortsigtede og mekaniske forretningsregler, [hermed mener Gayer bl.a. skovdyrkningsmæssig skematisering]

Frem for alt ønskede jeg

- *at fremme den dybeste forståelse for skovens store alsidighed og skiftende udtryk, som den varierer fra sted til sted og over tid, samt*
- *at bringe i erindring at denne alsidighed er en naturgiven konsekvens af uendelige kombinationer af sam- og vekselvirkende vækstfaktorer, samt*
- *at det derfor er enhver naturnær skovdyrkers opgave at forstå og leve op til disse skiftende begrænsninger og muligheder.*

Gayer skriver videre i forordet:

Enhver

- *som har forsøgt videnskabeligt at studere processer og effekter af de mange skiftende lokalitetsfaktorer samt menneskenes påvirkning af disse faktorer i meget forskellige skovmiljøer,*
- *med henblik på at finde "ledetråden" i denne samling af vurderinger og fornemmelser, og*
- *således erkende lovmæssigheder,*
- *for derefter at tilpasse disse erkendelser til de til enhver tid gældende behov i skoven.....*
han ved hvor store anstrengelser og vanskeligheder det kræver blot at til-

Naturnær drift skal være forankret i lokalitetens geologi, biologi, organisation og historie (foto af naturlig foryngelse af eg på Gunderslevholm).

nærme sig dette mål. Men uden sådanne anstrengelser, uden tilegnelse af en helst fulkommen skovforståelse og uden fortsatte bestræbelser herpå – er dette mål efter min mening slet ikke opnåeligt.

Det fremgår vel klart heraf, at Gayers tilgang til skovdyrkning er præget af en procesorienteret “kreativ usikkerhed”. Gayers lærebog er meget pluralistisk og alt andet end dogmatisk og skematiserende.

Karl Gayer er frem for alt eksponenten for at skovdyrkningen på grund af lokalitetstilpasningen er anarkistisk. Endvidere er Gayers bog skrevet for den intensive **Skovdyrker** med fingrene i mulden og ikke for skovadministratorer. I dagens

Tyskland omtales naturnær dyrkning ikke uden grund som “die feine Art”.

5. Rationalisering

I forbindelse med lanceringen af NS bredte sig en række overleverede misforståelser om den dogmatiske NS. Blandt misforståelserne var blandt andet, at man gennem dogmatisk naturnære dyrkning kunne opnå en rationalisering af hugstplejen (se kapitel 7, 8, 10, 13, 15, samt DST 2009, no 1 og 2).

En anden misforståelse var at dogmatisk naturnære systemer bedre kunne tåle svingninger i plejeintensitet (se kapitel 13 og 14 samt DST 2009, no 1). Som enhver anden skovdyrker er forfatte-

Mange beslutningstagere og politisk ansvarlige har - bevidst eller ubevidst - misforstået overgangen til naturnær skovdrift. Naturnær drift er en procesorienteret og langsigtet ændring af måden at drive skov på, som er mere dyrkningsintensiv end den rationelle og industrialiserede tilgang. Naturnær skovdrift må ikke anvendes som en undskyldning for at ekstensivere skovplejen. Tegner: Trine Marie Dippel.

ren dybt fascineret af plukhugstdriften, som den f.eks. foregår på Lensahn, men jeg advarer mod letsindig omgang med plukhugsttanker. Se kapitel 13 til 15. Frem for alt er det vigtigt at vi i højere grad tydeliggør fordele og ulemper ved forskellige naturnære driftsformer og tilpasser dem driftsformålene (se kapitel 2, 4 og 15).

Overholdelse af god skovdrift

Når man således er i gang med at genoverveje den naturnære skovdrifts afgrænsning – og dermed fremtid i Danmark – må man holde sig for øje, at også NS bør overholde nogle grundliggende krav til god skovdrift, hvoraf nogle nævnes følgende:

1. Respekt for lokalitetens egenart og historie

NS skal frem for alt være forankret i lokalitetens geologi, biologi, organisation og historie. “Waldbau ist Sache des Lokalbeamten” (Gayer 1891).

2. Lokal afbalancering af mål

Som uddybet i kapitel 4 er det afgørende for skovenes velfærdsbidrag, at vægtning af hensyn (mål) og operationalisering af driften vurderes og afgøres lokalt. Nationale operationelle retningslinier vil altid blive en tvangsjakke i en lang række konkrete situationer ude i skovlandskabet.

3. Skovdyrkningssystem og struktur

Frihed i valg af dyrkningssystem. Der kan være mange gode grunde til at stræbe mod “Dauerwald”. Frem for alt lettes selv- og naturforyngelsen. Endvidere bevares skovklima, jordbund og økosystem i en vis grad gennem fornyelsesfaserne.

Men hverken enkelttrævis plukhugst eller gruppevis plukhugst kan være obligatorisk. Renafdrift kan stadig være en *bæredygtig* løsning i en række situationer – selv om renafdrift i mange tilfælde vel ikke er naturnær i Østdanmark. Renafdrifter bør dog søges begrænset i størrelse. Alt efter forholdene kan strukturerne således være ensaldrende, to- eller fler-etagerede – temporært eller permanent.

4. Foryngelse

Selv- og naturforyngelse har flere fordele – frem for alt en økonomisk. Men plantning kan af mange grunde stadig være vigtig for øget bæredygtighed og velfærd. Træartsskifte, træartsberigelse, supplering af selv-/naturforyngelse, ændring af struktur, øgning af biotop- eller jagtværdier etc.

5. Jordbearbejdning, dræning og anvendelse af kemi

Også jordbearbejdning vil ofte kunne øge bæredygtigheden, men dette må afvejes efter de lokale forhold (arkæologi, habitatsbeskyttelse, økosystemintegritet etc.) – se diskussionen ovenfor.

På store dele af danske skovarealer mindskes sundhed, stabilitet og produktion uden dræning, mens på den anden side truede habitater er ødelagte p.g.a. tidligere tiders meget omfattende og ofte også fiaskoprægede dræninger.

National ensretning på området er ødelæggende for en fornuftig balancering af hensyn, så en lokal og flersidigt tænkende prioritering af grøftevedligeholdelse/grøftelukning er afgørende. Herbicider bør begrænses meget (dog f.eks. brugbar ved bekæmpelse af bjørneklo og hvor andre alternativer har uønskede effekter). Insekticider kunne begrænses til hindring af store skader (f.eks. epidemier).

6. Træartsvalg og lokalitetstilpasning

Begreber som “lokalitetstilpasset artsvalg” eller “stabile arter” tilstræbes naturligvis så godt som muligt. Men de kan aldrig blive et generelt krav. Begreberne er iøvrigt ikke snævert knyttet til NS, idet de indgår i enhver fornuftig skovdrift.

Blandt årsagerne til at “lokalitetsegnethed” må vige som et generelt krav er hensynet til risikospredning i relation til klima, markedsdynamik og biologisk indsnævring. For eksempel er på mange lerjorder kun stilkegen rigtigt lokalitetstilpasset, men det er nødvendigt at have en vis artsrigdom på skov- og distriktsniveau. Således må man ofte acceptere dele af skoven med mindre stabile eller mindre godt tilpassede træarter. De mindst stabile arter kan evt. søges dyrket på de mest dybgrundede jorder.

7. Blandingsbevoksninger

Da der er fordele og ulemper ved blandingsbevoksninger (se kapitel 12) og da succesfulde blandinger er ekstremt lokalitetsbestemte, er det op til de lokale dyrkere at vurdere hensigtsmæssigheden af at bruge blandinger¹⁾. Til- eller fravalg af blandinger vil ofte afhænge af den mulige plejintensitet (se kapitel 12-15).

8. Skovstabilitet

Hvad angår de seneste års generelle krav om mere stabile og robuste skove, skal man huske at være realistisk i sine forventninger. Man kan nå en betydelig forbedring af stormstabilitet ved at anvende mere stabile arter i stedet for ustabile arter (herunder mere løvtræ og mindre nåletræ).

Men man kan ikke fjerne det træproducerende skovbrugs grundliggende problem med konflikten mellem vedkvalitet og stormstabilitet. Sagen er den simple,

at en høj vedkvalitet altid forringer et træs individuelle stabilitet. I træproduktionen tilstræbes høje slanke træer med lille afsmalning, en løftet krone og en lang grenfri bul, hvor knasterne er så små og så stærkt overgroede som muligt. En sådan vækstsituation opnås (uden kunstig opkvisning) med et sluttet kronetag, hvilket grundliggende forringer et træs individuelle stabilitet. Se min diskussion heraf samt løsninger hos Nielsen (2006a,b,c, 2007a,b,c,d). Det er kun den tyndingsfrie drift med høj social stabilitet som tenderer mod at forene de to hensyn. Rumlig stabilisering er et andet centralt princip til modvirkning af kvalitetstræproduktionens destabilisering.

1) En fordel ved intensivt plejede, intime blandinger (enkeltrævis) er at skovklimaet sjældent tabes totalt. Til gengæld kræver det meget regelmæssig pleje og stærkt forhøjede høstomkostninger ved hugst af en enkelt art (f.eks. ved askesygen). Skades én træart, er skaden spredt ud på meget store arealer. En fordel ved holmevis eller bevoksningsvis fordeling af træarterne er lavere driftsomkostninger og mindre værditab ved træartsudfald, men til gengæld større risiko for tab af skovklima på mindre arealer.

Forfatteren lægger op til en særlig dansk udgave af naturnær drift som er kendetegnet ved at dyrkeren baserer sin drift på lokale iagttagelser af skovnaturens processer (foto af intensiv skærmforyngelse på Sorø Akademis Skovdistrikt).

9. Driftsteknik

Vi må erkende at de sidste 40-50 års maskinelle rationalisering i høj grad beror på anvendelsen af højt specialiserede og dyre maskiner. Disse maskiner er stort set alle udviklet til det fladevise skovbrug, hvor man med ensartede indgreb over hele fladen opnår økonomisk rationalitet.

Jo mere vi opbryder de store flader til mindre litra eller endda holme/grupper i uensaldrende blandingsbevoksninger, jo vanskeligere og dyrere bliver det at varetage skovplejen med de nuværende skovmaskiner. Skovpleje i strukturrige bevoksninger vil nok kræve en vis tilbagevenden til skovløber-/skovarbejdersystemet for at sikre den kvalificerede

og lokalkendte pleje, men også fulgt op af en fornyet maskinudvikling.

Til eksempel bliver indsatsen af små maskiner med et akseltryk på under 5 tons antageligt centrale til løsning af opgaver udenfor de "permanente spor". Se kapitel 14 for driftsteknik i tysk pluk-hugstdrift. Begrebet "permanente spor" er således kun relevant i relation til de tunge maskiner.

En passende definition og afgrænsning af "naturnær skovdrift"?

Det forekommer forfatteren åbenlyst, at en fastholdelse af den snævre dogmatiske naturnære drift efter tysk forbillede er en ab-

solut blindgyde. Det er en sikker vej til at lægge den naturnære bevægelse i graven. Det forekommer meget mere lovende at vende blikket videre tilbage mod den naturnære dyrknings fædre: Karl Gayer og Alfred Möller. Begge afviser en snæver tilgang, men søger via lokale iagttagelser og erfaringer efter alternativer til renafdriftssystemet. Især Karl Gayer betoner at skovdyrkning på naturens præmisser kræver en dyb lokal indsigt i skovens dynamik og at lokale løsninger udarbejdes. Selv om en sådan kort sammenfatning ikke er retfærdig overfor de to brillante forfattere, kan deres stræben vel sammenfattes i en alternativ-søgning til renafdriften.

Dette forekommer forfatteren at være en passende paraply for den danske naturnære bevægelse: At søge efter alternativer til renafdriften. At stræbe mod en bevarelse af skovklimaet og en udvidet anvendelse af naturlig foryngelse. Men herudover skal man være forsigtig med at udstede generelle operationelle retningslinier. Se også næste kapitels afrunding af dette emne.

Hermed lægges op til en *særlig dansk udgave* af NS, som er bredere defineret end den ellers gældende tyske og europæiske tolkning af NS. Men hermed gives skovdyrkningen også tilbage til ejerne og skovdyrkerne.

Hermed bliver naturnær skovdrift til en dynamisk og tilpasningsdygtig størrelse, som primært er karakteriseret af, at dyrkeren baserer sin drift på lokale iagttagelser af skovnaturens processer. Allerede her ser vi at naturnær dyrkning bliver et anarkistisk begreb. Standardløsninger bliver umulige.

Uanset hvordan debatten og begrebsudviklingen fortsætter, vil vi fortsat være nødt til altid at definere vore målprio-

riteringer, vore biologiske erkendelser, den givne natur og økonomiske og tekniske organisation.

Og som al anden erkendelse er også naturnær skovdyrkning en bevidsthedstilstand ("a state of mind"), som vil variere fra person til person.

Men jo stærkere fælles terminologi, jo færre misforståelser og forvirring. Enhver, som har lyttet til Andreas Mylius på Lensahn, forstår hvad jeg mener med "bevidsthedstilstand": karismaen og selvsikkerheden er uimodståelig.

For at bruge Peter Bastians bevidsthedsmodel (ånd, sind, krop), så vil vi altid kunne analysere og diskutere de kvantificerbare, naturvidenskabelige elementer (krop), mens det er langt vanskeligere at nå til fælles kvalitativ erkendelse af psykologiske drivkræfter (sind) og helt umuligt nogensinde at blotlægge vækelsen og inspirationen som udspringer af den ikke-beskrivbare ånd.

Hermed bruger Peter Bastian i og for sig blot en anden model til at beskrive det samme som Thomas Kuhn's paradigme – omend Bastians tilgang er mere spirituel og Kuhn's mere rationel. Eller som perceptions- og kommunikations-teoretikere udtrykker det: Modtagerens prædispositioner (primært ånd og sind) er afgørende for hvordan et givet sæt af sanseindtryk omsættes til erkendelse og bevidsthed (Ottesen 1981).

Uagtet at der måske ikke opnås en 100% konsensus og objektiv definition af naturnær skovdrift, er det klart at vi har behov for og kan komme langt med en mere stringent naturvidenskabelig tilgang, som i det mindske etablerer en højere grad af fællesskab og enighed omkring terminologi og definitioner. Jeg håber at dette og næste kapitel bidrager til en fælles terminologi.